

A magyar múlt átka.

(Válaszul Győrffy István professzornak.)

Győrffy István professzor, igen tisztelt barátom „A magyar Múlt elfakult lapjaiból” címen (Uj Élet 1922. III. 26. sz.) irt közleményében megró azért, mert „Előzködés” c. hirlapi cikkemben azt állítám, hogy a XVIII. század folyamán, s a XIX. sz. elején kultúránk elmaradt, s csak 1867 után állhattunk talpra.

Engedje meg Győrffy professzor, kedves barátom, hogy az alábbi kultúrtörténeti visszapillantást arra is felhasználhassam, hogy az „igaz alap nélkül, mások belénk plántálta, de belénk gyökeresedett köztudatnak” való hódolás vádjával egyetemben az ellen is védekezhessen, mintha én a magyart szapulók dísztelen hadát bármikor is növeltem volna.

Az első pontot illetőleg külön is ki kell emelnem azt a tényt, hogy „köztudat”, „közfölfogás” (ami mögött sok cifra dolog szokott rejtőzni) nem egy könnyen szédítenek magukba. Ezt igen sok esettel bizonyíthatom. — Ebből pedig az következik tovább, hogy amit írtam, s ahogyan írtam, nem egyszerű köztudat-visszhangként írtam, hanem más okból.

De mi is hát írásomban az inkriminálható? Marakolásszuk csak meg a vád gerincét!

Rövid, de ezúttal fontos (és később idézendő) bevezetés után cikkemben ezt írom: „Végre azonban, 67 után — úgy, ahogy — talpra állhattunk. — S mintha az előzködés lendülete kulturális haladásunk kordéját is magával ragadta volna! Mintha a mesebeli mérföld lépő csizmát húztuk volna lábunkra, oly grandiózus iramodással vetettük magunkat a kulturában előljáró népeknek utána. S ekkor *újlag* kitűnt, hogy a magyar fajban szinte föltűnő nagy a kultúr képesség. S lett volna csak *újra* egy Kálmán királyunk, vagy Nagy Lajosunk, s leginkább talán Hollós Mátyásunk! Avagy mondjuk csak általánosságban, lett volna egy, nemzettel érző magyar dinasztia, s mi *újra* ott letünk volna a kultúra harcosainak legkülső hadállásában.” (Az „*újra*” az eredeti cikkben nincs aláhúzva.)

Bocsásson meg tehát a vádat képviselő igen tisztelt professzor barátom, de itt aligha szolgáltam rá a következő kifakadására: „Ne verjük oda folyton a magyar fejéhez, hogy neki nincs *és nem volt* régen kultúrája. Volt igenis, és az *sem* *sem volt* *alacsonyabb színvonalú*, mint az *egykori* külföldi!”

Lehet, csak azért, mert engem ugyanaz az érzés fűt, amelyik Győrffy professzort, — de talán ezen kívül is, tárgyilagosan nézve — azt kell mondanom, hogy mi ketten alig eltérő módon, lényegileg ugyanazt mondtunk. Hiszen amikor nemzeti nagy királyaink idejét idézem, ezek szellemét visszakívánom, mondván, hogy 67 után sokkal gyorsabban és biztosabban jutottunk volna újra a kultúra harcosainak rajvonalába, oda, ahol Hollós Mátyásig igen sokszor voltunk.

Némi, de alig hinném, hogy túlságosan lényeges eltérés kettőnk fölfogásában ott mutatkozik, ahol a Habsburgok átkos uralmának nemzetsorvasztó hatását kétségtelennek látom. Mert fölfogásom és tudásom szerint valóság az, hogy a XVIII. századtól a XIX. közepe tájáig, — amikor már a török sem sanyargatott, — a Habsburgok közvetlen és közvetett hatására a magyarság szellemi életének mécsese alig pislákolott. Erre vonatkozik, és csakis erre vonatkozhatik hirlapi cikkem bevezetésének az a látszólag sértő gondolata, hogy a „négyes fogati korszakban kultúránk még nagyon is gyalog, sőt mesztéláb járt.” Bizonyítják ezt a következő mondatok is: „*Akkori* elmaradottságunknak azonban igazán érthető s jórészt elfogadható okai voltak. Török dúlás okozta néptelenség, a császár szította vallási, és kuruc-

labanc testvér-harc, németesítés, abszolutizmus, — és ami ezekkel járt.”

S ha most Győrffy professzor i. t. barátom azt kívánja bizonyítani, hogy az 1700—1867 közti évek magyar tudományos élete semmivel sem maradt mögötte az akkori külföldinek, — tisztelettel kénytelen vagyok ellentmondani. De már itt is — jó eleve — hangsúlyozom, illetve ismételem, hogy *akkori* lemaradásunknak önmagunk csak részben voltunk okai. Mert azt igen jól tudom magam is, hogy *tudományokkal foglalkozó férfaink akadtak*, némely tudományokban, főként a „scientia amabilis”, a botanika terén elég szép számmal, *de nem volt — tudományos életünk*. Garmadájával idézhetném az idevágó följegyzéseket, de csak a legjellemzőbbeket ragadom ki.

Bolyai Farkasról mindnyájan tudjuk, hogy fiával, Jánossal egyetemben „a magyar szellemi élet fejedelmi rangú képviselője az egész emberiség művelődéstörténetében.” (Dávid L.: A Bolyaiak. Műveltség. I. 1 f.) S *Bolyai Farkas*, bár nagyon szűkösen élt Göttingában, sírva hagyta el (1799) a német egyetemi várost. — 40 év múlva is Erdélybe való hazaérkeztétől számítja pályájának letörését. Épp így *János* fia is, amikor Brünnből hazajött (1833), lemondással ismételtette, hogy megy haza magát eltemetni. (Dávid i. m.) — Pedig, mint életrajz írójuk kiemeli, *egyikök sem volt afféle, örökösen csak külfölddel előhozakodó, minden hazait lekicsinylő, a magyar értékeket meg nem látó „fajából kinőtt” magyar*. Ellenkezőleg. De hát csakugyan, mi módon juttatta kifejezésre méltánylását, elismerését a magyar tudományos világ, vagy az állam, ezzel a két titánnal szemben? Megfelelő elbánásnak csak nem minősíthető a marosvásárhelyi kollégium szűkösen dotált katedrája? *Bolyai Farkas* többi közt egyik levelében így fakadt ki: „A fattyú kultúra rosszabb annál, (mint) ha az ember állatnak maradhatott volna a makk mellett.” S el nem mulaszthatom a következők idézését sem: „Az igazi tudományos élet hiánya, az áltudósok elszaporodása és a kevés valódi tudósok nyomorgása volt három jellemző fővonása annak a környezetnek, amelytől mindkét *Bolyai*, — mély és áldozni tudó hazaszeretet mellett is, — megborzadt.” (Dávid L. i. m.)

De hogyan is lehetett a mondott időben magyar tudományosságról szó? Hány egyetemünk volt akkor, amikor Németországban 14, Italiában legalább 8, sőt még Ausztriában is 3 működött? S kik voltak egyet. tanáraink? S milyen tudományos intézeteink, vagy legalább társulataink voltak az 1840-es évekig, amikor ugyan nekilendült a haladni akarás vágya, de a 48—49-es vihar földig paskolta a gyöngye palántákat.

S gondoljunk a nemzet szívéhez a tudománynál jóval közelebb férköző művészetekre is. Volt-e *magyar* festőművészet akkor, amikor már Van Dyck, Rembrandt, Lorrain, Rubens, Corot, Tiepolo, Watteau, Goya, stb. mesteri alkotásaik gyönyörködtették az emberiséget? S éppen a képzőművészetben való teljes elmaradottságunk világít rá legélesebben a kultúrában való lemaradottságunk okára: *nem voltak mecenásaink*. (Clusius-nak igazán véletlen szerencséje volt *Battyán Boldizsár* gróffal!) Hiszen az aránylag szegény erdélyi mágnásainkat kivéve valamennyi ott lebzelt és nyalt a tányért a bécsi Burg táján! Mit törődött az a *magyar* kultúrával mikor magyarul — nem is tudott! *Győrffy* barátom is tudja, hogy az *Eszterházyak* tatai színházában — *csak* *német* színészek játszhattak még akkor is, amikor Kolozsvarott fölépült s példát adott az első magyar állandó színház (1821). — S mi sorsa volt a magyar színészetnek, s ezzel együtt a színműírásnak is egészen 67-ig? *Petőfi* milyennek fösti a 40-es évek irodalmi viszonyait? Hát még szintoly zseniális elődje: *Csokonai! Kisfaludy*

Károly, Katona József nem más elbánást érdemeltek életükben? S ugyan melyik magyar tudományos társulat, vagy magyar mecénás segítette *Körösi Csoma Sándort*? S ezek mind a tölem „mesztélás” kornak mondott időszakban éltek.

Annál különösebb egyébként, hogy éppen *Győrffy* i. t. barátom cikkéből idézhetek még egy ide vágó példát. Ő maga írja u. i., hogy *Hedwig János*, (1730—99) aki Leipzigben szerzett orvosi oklevelével Brassóban akart megtelepedni, ezt az akkori törvények értelmében nem tehetette meg, mert praxist csak — bécsi oklevél alapján lehetett folytatni!

Hiszen ennél vérlázítóbb adatot keresve sem találhattam volna annak igazolására, hogy abban az időben, amikor a Habsburgok a maguk eredeti mivoltukban irányíthaták az általuk boldogított néptörzsek (lásd I. Ferencz József chlopyi hadparancsa) sorsát, akkor magyar tudományról, művészetről, de sőt magyar törvényről (I. Lipót hány országgyűlést tartott?) sem akartak tudni, — egyedül és kizárólag csak magyar adóról, no meg katonáról.

De nem folytatom; — drága a papiros.

*

Hálásan köszönöm különben *Győrffy István* kedves professzor barátomnak, hogy a fentiek elmondására alkalmat nyújtott, s így kiegészíthettem az „Előzködés”, bizonyos túl rövidre szabott gondolatmenetét.

Azt pedig talán fölösleges is megjegyezni, hogy ha megjegyzéseimnek itt-ott talán van is éle, ezek közül egyet se vegyen *Győrffy* professzor maga ellen irányulónak, mert én sem őt kívántam „megszabdalni”, hanem egyszerűen csak rá akartam világítani arra az okra, amely a „mesztélás”, illetve a magyar irodalomtörténetben „nemzetietlen”-nek nevezett korban a magyar közműveltség sudárba szökkenését tudatosan megakasztotta.

Gadl István.

Van ugy az ember . . .

Az ember elindul víg nevető kedvvel, bizakodó hittel ismeretlen, nagy fényességek felé.

Megy, megy, s a lábát járatlan utak göröngye töri fel, s nem érzi. Keserűségek zuhataga esőzik végig sok, fáradt napján, nem ügyel rája. Kísértések között jár, s nem tántorodik meg. Szennyes pénzfolyókon gázol keresztül, melléig ér a sok-sok pénz, s nem nyul utána, pedig egyetlen obolusa sincsen.

Örömök jönnek, örömök mulnak, nem kér belőlük.

Ismeretlen, nagy fényességek felé halad . . . már, már eléri, már, már szeme síkjához nőne a várvárt látás, mikor egyszerre boldog felújongása helyett szívébe hull a fájás.

Van ugy az ember, hogy bármerre induljon, bármerre járjon, minden útja egy céltalan célhoz vezet: szélesre taposott gólgóttáúthoz és ráeszmél arra, hogy útján a bánat jár előtte s beteljesületlen vágyak űzik a Síralmak völgye felé.

Van ugy az ember, hogy mindenki jaja fáj és fáj a kacagása . . . hogy lelkére nehezül sok sápadt, borongó napja, átvergődött éjszakája . . . hogy játszi verőfényben is gyakorta éjszákára ébred.

Van ugy, hogy odaad mindent és nem kér semmit, hogy reménytelen reményben hittelen hittel megáll.

Van ugy, hogy szemei előtt látja fellobogni a régkeresett, ismeretlen fényességet — csak karjait kellene nyújtania s elérné, s nem tudja érte nyújtani a karját, kinyitni összecsukódott ujjait.

Van ugy az ember, hogy hangos asszonyos sírással sírnia kellene, de nem jön hang se a torkán.

Hogy könnytelenül fut, fut az Élete és belül vág fájó útát magának minden el nem sirt könnye. Van ugy az erdélyi ember . . .

Szamos.

SZEFHE HIREK.

Szefhe-bál a Budai Vigadóban. F. hó 1-én este 9 órai kezdettel nagyszabásu hangversenyt rendezett a budapesti *Szefhe* a Budai Vigadó összes helyiségében. Az ünnepség iránt országszerte igen nagy érdeklődés nyilvánult meg, a megjelentek között ott voltak az erdélyi vezető emberek és előkelőségeken kívül Csonkamagyarország legszámottevőbb vezérei is, akik ma mindnyájan szerető figyelemmel kísérik a székely ifjuság munkáját. Miután a hangverseny program szerinti kezdeti ideje után husz perccel értesítés érkezett a *Kormányzó úr Öfömméltóságától* és *Bethlen István* gr. miniszterelnöktől, a bál védnökeiktől melyben a még megerősítést nem nyert gyászír következtében megjelenésüket lemondották, megkezdődött a hangverseny, melynek minden műsorzáma jól megérdemelt, fényes sikert aratott.

A műsoron a következő számok szerepeltek: 1. Fohász, *Huber* Károlytól. Énekelte a *Szefhe* énekkara *Nosedá* Károly egyesületi karigazgató vezetésével, kísérte a M. k. operaház fuvós zenekara. A tenorszólot *Bardon* Ferenc, a baritonszólot *Ferter* Miklós énekelte. — Ez a szám még egy nagy multra viszsztatérintó énekkar elé is nehéz feladatot állított volna — a *Szefhe* énekkar könnyen győzte le a nehézségeket; az összjáték tökéletes volt. — 2. a) *Perpetuum mobile* *Weber* K. M.-tól, b) Magyar tánc *Brahms*-tól. Előadta *Gadl* Endre *Szefhe*-tag. Tökéletes technika, finom színezése, széles, egybefoglaló zenei felfogása nemcsak a komoly igényű koncertek podiumára fogják juttatni. — 3. a) *Valentin* imája *Faust*-ból — *Gaunod*, b) *Bordal* *Hamlet*-ből — *Thomas*. *Palló* Imre a M. k. Operaház tagja énekelte. Ráadásul két kis magyar dalt adott végtelenül közvetlen és meleg székely előadásban. — 4. a) *Mi füstölög ott a sikon* talvolban (népdal), b) *Kertem* alatt *Lányi* E., c) *Tengerész szénégetők* között (finn kórus) *S. Palmagren*. Előadta a *Szefhe* énekkara. Mindhárom dalban a legfinomabb, legkidolgozottabb művészetet nyújtotta az énekkar. — 5. *Csanday* György, a *Szefhe* országos elnöke szavalta el néhány új, megrázóan szép irredenta költeményét. — 6. a) *Ékszer-ária* a *Faust* c. dalműből — *Gounod*, b) *Mily gyönyör* — *Nosedá* Károly. Énekelte *Nosedá* *Bodor* Carola a M. K. Operaház tagja. Nagyszerű énekművészet gazdag skálájú és kiváló technikájú. Énekét a mély átérés is jellemezte. Őriási sikere volt. — 7. a) *Chanson* *Manen*, b) *Praeludium* és *Allegro* — *Pugnani* — *Kreisler*. Előadta *Radies* János, zongorán kísérte *Schmettzer* Jenő. A nyugodt, kidolgozott igen intelligens játék, határozott felfogás a legragyogóbb művészetet mutatta meg. Modern zene volt. — 8. *Katalini* nóták *Nosedá* Károly szerzeménye. Előadta a *Szefhe* énekkara. Igazi magyar motívumok, nagyszabásu kompozíció jellemzik a gyönyörű művet, mely ezáltal került először nyilvánosság elé. Az énekkar tökéletes munkát végzett. A közönség megismételtette a számot.

A karokat *Nosedá* Károly egyesületi karigazgató, a M. K. Operaház nyugalmazott karigazgatója, a *Nemzeti Zenede* igazgatója vezette, ugyanő kísérte a magánszámokat. Hatalmas irányító munkájának, a kart kézben tartó erejének legfőbb része volt a sikerben.

A válogatott, előkelő közönség sokat tapsolt és hangos elismeréssel kísérte a befejezeten művészi számokat.

Féltizenegy órakor IV. Károly király halálhíre hivatalos megerősítést nyert, emiatt a vezetőség éjfél táján tájékoztatva a közönséget a helyzetről feloszlatta a legjobb hangulatban kezdődő bált. A közönséghez intézett néhány szövegben kifejezésre juttatta a vezetőség, hogy a koronázott magyar király elhunytá fölött érzett részvét, mely azonban nem akar politikai állásfoglalás lenni, úgy parancsolja, hogy éppen a Budaörsnél kötelességet teljesítő *Szefhe* adja meg elsősorban a kegyeletlen tiszteletet a holtaknak. — A hangverseny még felnem számolt tiszta jövedelme huszezer korona. — A báli zenét a menekült pozsonyi egyetem kitűnő képességű zenekara szolgálhatta.

Szittner és Hoffmann
Therapia laboratorium és dobozgyár r.-t.
SZEGED. Telefon 5-09.

KÉSZIT:

Gyógyszerészeti dobozokat, papírarkat, kereskedelmi dobozokat, cukrászati dobozokat, diszműarkat, reklám cikkeket.

UJ ÉLET a legmagyarabb hetilap!